

Leders tale

ved åpningen av møtet i Kirkerådet 5. oktober 2016

Leder i Kirkerådet, Kristin Gunleiksrud Raaum

For et par uker siden hørte jeg gjengitt en svensk undersøkelse på radio. Den handlet om ungdommers forhold til religion og om at det var mindre og mindre vanlig å definere seg som troende. En av elevene ble spurt om han var ateist. Svaret hans var: «Ikke kall meg ateist. Kall meg normal.»

Utsagnet er interessant på mange måter. Ikke minst fordi det gjenspeiler et samfunn der troen ikke har samme selvfølgelige posisjon. Vi kan som samfunn ikke ta for gitt at det er god kunnskap om tro og livssyn. For oss som kristne og som kirke, betyr det at vi ikke som før kan ta for gitt at det store flertallet har gode kunnskaper til kristendommen eller gir uttrykk for sin tro som noe selvsagt. De fleste av oss er nok glade for at tiden der kristendommen hadde en nær hegemonisk posisjon for lengst er over. Jeg tror ikke det er blitt unormalt å være troende. Men den svenske undersøkelsen pekte på at for ungdommene som ble intervjuet var religion noe som i lærebøkene ble fremstilt som noe fortidig, Noe som var aktuelt og levende for lenge siden. Noe vi som samfunn var i ferd med å vokse av oss.

Om det er elementer av realitet i en slik beskrivelse også i Norge, betyr det at prosessen rundt en helhetlig tros- og livssynspolitikk er viktigere enn noen sinne. Den norske kirke har aktivt sluttet seg til prinsippene for et tros- og livssynsåpent samfunn, slik de ble formulert i Ståsett-utvalget. Midt i dette livssynsåpne samfunnet skal Den norske kirke være folkekirke med et tydelig samfunnsmandat. Den norske kirke har i kraft av sin posisjon og størrelse et særlig ansvar for å være rollebevisst og ryddig. Vår majoritetsposisjon forplikter oss både til å ivareta egne medlemmer og til å bidra konstruktivt inn i samfunnsdebatten. Vi har et ansvar for å være bevisst på når en majoritetsblindhet inntreffer og dessuten være en døråpner for andre når det er på sin plass. Men det betyr ikke at Den norske kirke vil være på defensiven eller i mindre grad enn tidligere ivareta sitt samfunnsansvar. Kirken er Norges desidert største tros- og verdibaserte organisasjon. Dette forplikter oss til å bidra til at vi fortsatt vil se tro og livssyn i det offentlige rom og i den offentlige debatt. Et sivilsamfunn med rom for aktive og synlige tros- og livssynssamfunn er et gode for et samfunn. I det livssynsåpne samfunnet trenger vi alle mer kunnskap om og nærkontakt med levende tro og livssyn. Også som et grunnlag for kritisk refleksjon om usunne eller problematiske sider ved religioner og livssyn. Fordi det bidrar til større transparens i organisasjonene, der det blir lettere å påpeke usunn religiøsitet eller maktmisbruk.

Jeg er glad for at vi har forlatt visjonen om et livssynsnøytralt samfunn. Samfunnet må aktivt tilrettelegge og åpne opp for tro og livssyn i ulike offentlige rom. Tros- og livssynssamfunn er en viktig del av sivilsamfunnet, og er med på å skape arenaer for å diskutere verdispørsmål. Hvilke verdier det norske samfunnet skal bygge på. Jeg kjenner at jeg ofte nøler litt når samtalen skal handle om kristne verdier. Ofte får ordene følge av eiendomspronomenet «våre». Og litt for ofte følges det av formuleringer om å ta vare på «våre kristne verdier» som en beskyttelse mot andres verdier. Når de tre ordene «våre», «kristne» og «verdier» settes sammen, er det grunn til å følge nøye med på om ordene faktisk skjuler en generell motstand mot eller fordommer overfor andre mennesker eller grupper av mennesker. Vi bør nok utvikle luktesansen til å gjenkjenne slik misbruk av verdibegrepet.

For eksempel debatten om burkini, hijab, niqab og burka. Nå er ikke disse debattene egentlig sammenlignbare. Eller de bør ikke være det. For der debatten om niqab og burka handler (eller bør handle) om behovet for kommunikasjon, for å se den andres ansikt. Dette er en nødvendig debatt som bør kunne skje i sømmelige former og med saklige begrunnelser. Men debattene om hijab og burkini handler alt for ofte enten om kvinners sømmelighet eller den er en dårlig skjult kamuflasje for generell kritikk av islam. Temperaturen har vært voldsom både blant sekulærfundamentalister og blant kritikere av islam.

Og jeg må få lov til å tillate meg et sukk over at det igjen og igjen er KVINNERS påkledning som skal skape slik debatt. Jeg kan ikke huske den samme temperaturen da spørsmålet gjaldt sikers hodeplagg i forsvaret. Jeg begynner rett og slett å bli ganske lei av debatter om at kvinner skal tvinges til å kle av seg eller kle på seg. Jeg er lei av infantilisering av muslimske kvinner. Jeg er oppgitt over hvor mye generaliserende islamfiendtlighet som legges inn i hijabdebatten. Jeg er lei av den utbredte ryggmargsrefleksen om at kvinner skal dekke seg til for ikke å vekke menns begjær.

Og likevel: vi bør også snakke om verdier det norske samfunnet bygger på med enda større frimodighet. Både i kirken og i samfunnet generelt. Det gjorde et sterkt inntrykk da Jens Stoltenberg, i Oslo domkirke, under femårsmarkeringen av 22. juli-terroren sa følgende: *«...terror skal også bekjempes med verdier. Det vil ta tid, men vi kommer til å vinne fordi våre verdier er overlegne. Frihet er bedre enn ufrihet, toleranse er bedre enn intoleranse, og respekt for liv er bedre enn forakt for liv.»* Her mener jeg Jens Stoltenberg på mange måter anga en ny tone, med større frimodighet på egne verdiers vegne. Jeg synes også at jeg merker en økt frimodighet i kirken. Kirkelige medarbeidere som med trygg overbevisning holder frem de verdimesige konsekvensene av den kristne tro. Vi har sett det i forbindelse med Kirkeuka for fred. Vi så det når Mellomkirkelig råd for Den norske kirke var en av organisasjonene som har sendt et brev til regjeringen om at Norge kan ta imot flere flyktninger. Vi ser det der kirkelige medarbeidere i alle kirker og kroker står opp for sin tro og sine verdier. Slik blir kirken en viktig stemme inn i verden.

Mange steder i verden er det en skrikende sosial ulikhet. Her er det ofte en selvfølgelig del av kirkens identitet å engasjere seg i sosiale og politiske spørsmål. Ikke fordi Jesus skal begrenses til en politisk skikkelse. Men fordi Jesu budskap forplikter oss som kirke. For hvordan skal vi forholde oss til verdens lidelse, og hvordan kan vi bruke bibelen i dette. Bibelen er et elendig politisk dokument. Det er jeg dypt takknemlig for. Ellers kunne vi risikere at politikere – i debatter om kampen mot fattigdom – tok til å prise de fattige salige. Eller brukte Paulus – hvor progressiv han enn var i sin samtid – som mal for likestillingspolitikken. Jesus drev ikke politikk. Tvert imot, han vek unna alle politiske roller han ble forsøkt presset inn i. Men bibelen er BRUKT som et politisk dokument, den er brukt som begrunnelse for politikk og samfunnsordninger. Som oftest har det vært snakk om å gjøre forskjell på folk. Dette kan gjøre noen hver nedstemt.

Bibelen er full av sprengkraft midt inn i samfunnsordninger og levd liv. La oss se litt på det. For eksempel dette med de fattige. I Det gamle testamente ser vi ofte en innebygd motsetning. På den ene side anses rikdom som en Guds velsignelse. Hele det materielle, kroppslige liv var Guds gave. Det gamle testamente er på mange måter materialistisk: her er Gud alle gode gavers giver. Vi møter en Gud som skaper liv og overflod, ingen knipsk Gud med aktiv sparesans. På den andre side er Gud den fattiges beskytter og den rikes fiende. Hos profetene refses de rikes umoralske og utsvevende liv. Hvordan henger dette sammen?

Moseloven, jødefolkets samfunnslov, var skapt for et stammesamfunn uten vertikal deling. Hver familie, hver slekt var likestilt i dette stammesamfunnet. (Med et gedigent unntak: hver familie var et hierarki, med mannen, faren, patriarken på topp.) Moseloven forutsatte at ingen mann (!!!) skulle stå over en annen sosialt. Men også her ble virkeligheten annerledes, med over- og underordning, med noen som ble rike på andres bekostning. Den sterke kjøpte den svakes åker. Den rike ble rikere, den fattige fattigere. Men Moseloven ga seg ikke så lett. Den inneholder nemlig en helt spesiell institusjon: Jubelåret. Etter hvert syvende sabbatsår, dvs hvert femtiende år skulle alle avtaler gjøres ugyldige: Det den sterke hadde kjøpt fra den svake skulle gis tilbake. Den som hadde solgt seg som slave til sin kreditor, skulle settes fri. Alle undertrykte (minus kvinner og barn, selvsagt....) skulle settes fri. Det var en sanering av sosial rangordning. Selvsagt ble det ikke praktisert fullt ut. Mennesket var menneske, da som nå. Men RETTEN sto der. Med Guds autoritet. Derfor møter vi igjen jubelåret i domsprofetiene, som en opprettholdelse av intensjonen: verden er full av Guds gaver, men de skal ikke forbeholdes en gruppe, noen få. Derfor hamrer profetene løs på de sosiale ordningene, og det de hamrer med er nettopp Moseloven og jubelåret.

Så det er kanskje ikke så rart at vi møter jubelåret igjen i Jesu forkynnelse:

I Lukas 4 heter det, v 14-19 «I Åndens kraft vendte Jesus tilbake til Galilea [...] Han kom også til Nasaret, hvor han var vokst opp, og på sabbaten gikk han inn i synagogen, slik han pleide. Da han reiste seg for å lese, rakte de ham profeten Jesajas bok. Han åpnet bokrullen og fant stedet der det står skrevet:

Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige. Han har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år (altså jubelår) fra Herren.»

I det samfunnet Jesus her snakker inn i har skillelinjene festnet seg. Både sosialt og økonomisk, men også moralsk og religiøst. De sterke, de moralske, de mektige, de lovkyndige, de innflytelsesrike, de ledende var definert nær Gud. Deres forhold til Gud var selvsagt og omfattende. De hadde makten på alle plan. De som sto svakere i samfunnet var definert fjernt fra Gud. Du kunne ikke ha det rette Gudsforholdet. Barn, kvinner, umoralske, kunnskapssvake, tollere, utlendinger. De var definert i periferien av, eller ut av Guds folk. Så kommer Jesus. Han som sa han var Guds ord. Han som ble Guds ansikt. Han snur den moralske verdensorden opp ned. Den som var definert utenfor eller i utkanten, ble satt i sentrum. De som antok at de hadde havnet i smørøyet i Guds rike ble refset. Ja endog dømt. Når Jesus viser til jubelåret, viser han til Guds vilje. Han knytter seg til institusjonen jubelår. Kanskje ikke så rart folk reagerte. De ble rasende og ville jage ham bort.

Det er en tydelig sammenheng mellom Jesu forkynnelse i synagogen i Nasaret og saligprisningene i Bergprekenen: «Salige er de som er fattige i ånden, for himmelriket er deres. Salige er de som sørger, for de skal trøstes. Salige er de ydmyke, for de skal arve jorden. Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten, for de skal mettes. Salige er de barmhjertige, for de skal få barmhjertighet. Salige er de rene av hjertet, for de skal se Gud. Salige er de som skaper fred, for de skal kalles Guds barn. Salige er de som blir forfulgt for rettferdighets skyld, for himmelriket er deres.»

Her gir Jesus en tydelig tilsigelse til tilhørerne, de som står foran Jesus og hører hans ord: Dere skal arve jorden. Guds rike er deres. Riket skal tas fra dem som trodde de eide det, sier Jesus. For det er grunn til å merke seg at saligprisningene følges av ve-ord over de mektige. Og her roper Jesus sine domsord. Jesus hamrer løs på Moseloven, på jødernes urgamle lov, som tilhørerne kjente så godt.

Disse ordene forplikter kirken – også i verdidebatten. Derfor trenger vi å lete etter de ordene som åpner og forløser, og som gjør evangeliet tilgjengelig. Tirsdag avsluttet Ungdommens kirkemøte. Igjen ser vi hvordan ungdomsdemokratiet evner å løfte frem de helt sentrale sidene ved sakene de behandler. Ikke minst når det gjelder språklig enkelhet og kraft. Jeg er stolt av å være en del av en kirke med et ungdomsdemokrati som setter dagsorden på en tydelig og offensiv måte, med en språklig kraft og klarhet som inspirerer – og som gir viktige signaler til en fortsatt bred folkekirke.

Jeg tror at vi etter 1.1.2017 vil se en bred og tydelig folkekirke, med en god balanse mellom stolthet og ydmykhet. Jeg tror ikke det mangfoldige samfunnet vi lever i er tjent med en kirke under tilbaketrekning. Det er ikke gitt at samfunnet blir mer livssynsåpent om kirken trekker seg ut. Jeg håper og tror at vi fortsatt vil se en folkekirke, der det store flertallet av døpte fortsatt ønsker å være medlem, selv om utmeldingen kun er et tastetrykk unna.

Tilknytningen til kirken hviler på noen viktige forutsetninger. En av dem er opplevelsen av at kirken er en åpen favn for oss alle som de vi er, et naturlig og selvfølkelig sted å gå med livets sorger og gleder. En viktig inngang til den opplevelsen er at en stor bredde av mennesker bruker og forvalter kirkerommet og gjør det til en relevant og viktig ramme for de mange spørsmål, for tankens frie undring, for diskusjoner og for følelsenes uttrykk. En like viktig inngangsdør er at vi blir berørt av de bibelske fortellingene på stadig nye måter, ikke minst slik at vi igjen og igjen fornyer en nærhet til Jesu ord og liv. Dette er referansefortellinger som i vår kultur har blitt holdt levende langt utenfor kirkens rammer. For begge disse åpne dørene til kirken spiller kunst og kultur en avgjørende rolle. Gudstjenesten, kirkerommet og Bibelens bøker er kultur og både rommer og utfordrer mye kunst, men alt må til alle tider fortolkes på nytt. Diskusjonen mellom kirken og kunstnere og filosofer er våre vestlige kirkesamfunns store fortrinn og en del av Den hellige ånds gjerning i verden. Dette har historisk rommet nye smerte og skapt motsetninger, men i det lange perspektivet har det vært brytinger som har bidratt til demokratiutvikling og frigjøring av tro og tanke i mange land. En bred folkekirke trenger at kunstlivet og kirken er i levende dialog med hverandre. Vi har jobbet i mange år for å bygge opp kunstens plass i kirken. Ikke noe av dette har vi råd til å miste.

Jeg er stolt og glad over å være en del av denne kirken. Som er satt til å formidle evangeliet, i ord, toner, bilder og handlinger. Det er dette vi skal fortsette å gjøre, etter 1. januar og så lenge det finnes mennesker som ønsker å være en del av kirken i verden.